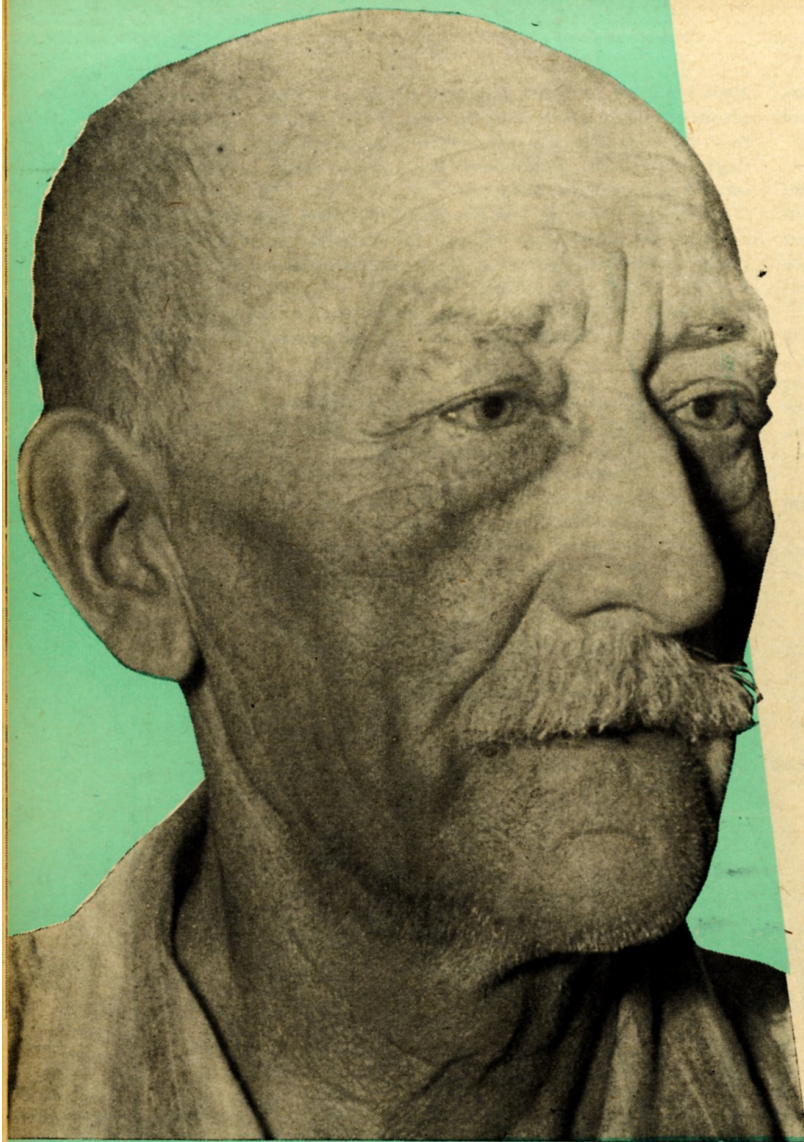

OPA HERSBACH VERTELT:

Over zakkendragers en branderijen, bittere armoede en toch nog humor

Hermanus Johannes Hersbach is, al z'n eenvoud ten spijt, een rijk man. Die rijkdom bestaat niet uit aandelen of een vette bankrekening, want al heeft hij een mensenleeftijd hard gewerkt, hij heeft er zeker geen fortuin mee verdiend.

Hermanus Johannes Hersbach — laten we hem maar gezelligweg „Opa Hersbach” noemen — heeft echter een geheugen als de bekende „ijzeren pot” en het is daaruit, dat hij een schat aan kostelijke herinneringen kan putten.

Herinneringen van unieke aard, want Opa Hersbach is in z'n jonge jaren hoofdman geweest van het typisch Schiedamse Zakkendragersgilde en er zijn in heel de stad misschien nog maar een dozijn bejaarde mannen te vinden, die uit persoonlijke ervaring over de laatste jaren van dat beroemde gilde kunnen spreken.

Wij hebben Opa Hersbach daarom in z'n knusse woning aan de stille Hoflaanstraat 10 opgezocht en hem op z'n praatstoel aangetroffen. En we beschouwen 't als een voorrecht om via zijn levendige vertelsels een brokje unieke Schiedamse historie te laten herleven, nu zakkendragers en brandersknechten welhaast tot antieke begrippen zijn geworden.

TWEE VRIENDEN

*Twee vrienden gingen hand aan hand
Eens wandelen door het Frankenland.
De ene heette Jan en de andere heette Hein
En ze moesten bij Blankenheim zijn.
Daar stond neef Doris aan de deur,
Hij zei: „Zo Jan, zo Hein, wat zal het zijn,
Bitter of moutwijn?”
„Potverkoekeme,” zei broer Hein,
„Denk-ie soms dat we „lappen” zijn?”*

Opa Hersbach begint bij 't begin. Hij werd op 15 November 1885 in oud-Schiedam geboren en zijn jeugd was gespeend van alle luxe. Z'n vader was uit landelijk Kethel in een van de vele branderijen beland, waar hij het schrikwekkende bedrag van f. 8,50 per week verdiende als loon voor het even schrikwekkende getal van meer dan 80 werkuren. Als men dan bedenkt dat van dit geld hijzelf, zijn vrouw, vier zoons en zes dochters onderhouden moesten worden, dan wordt het duidelijk dat Schraalhans keukenmeester was.

Even duidelijk is het, dat de kinderen heel jong aan het werk werden gezet en Opa Hersbach vertelt, dat hij al als knaapje van 8 jaar een weekloon van 25 centen verdiende door dagelijks tassen met kruiden drank van slijterijen naar klanten te zeulen. Vijf en twintig centen! En ze waren broodnodig.

Daardoor en door de verhalen van zijn vader leerde hij al vroeg de ellende kennen, die het stedelijk product zo omstreeks de eeuw-wisseling in talloze gezinnen veroorzaakte. En wanneer er dan aan hem gevraagd werd of ook hij z'n brood in de drankindustrie zou gaan verdienen, dan antwoordde hij met de droge humor die hem ook nu nog kenmerkt: „Ik pieker der niet over. 'k Ga liever naar zee, als ik toch verzuipen moet...”

„Ja,” zegt Opa Hersbach, „'t was niet veel fraais in die dagen. En er werden dan ook heel wat spottende of wrange versjes op gemaakt... wil je der een horen?”

En als wij gretig ja-knikken, begint hij vlot te citeren:

„Wat 'n akelig hol,
wat 'n donker gat,
't is een bergplaats voor boeven...
waar ik als brave brandersknecht
m'n leven lang moet zwoegen.
Maar eenmaal komt de tijd
dat ik 'm gaat verlaten...
Verr... met je branderij,
leve de beste vaten!”

„Ja,” zegt hij verontschuldigend, „niet-
mand wilde er graag werken voor de toen-

malige hongerlonen, maar 'n neutje lustten ze wel..."

Met z'n tanden!

Opa Hersbach was 16 jaar toen hij, na tal van andere ambachten, zakken ging dragen. Hij was inmiddels een boom van een kerel geworden, met armen als boomstammen en hij meldde zich aan bij het uit 1400 daterende Gilde. Volgens oud gebruik doorliep hij een jaar proeftijd als „nood-drager” en toen kwam hij in vaste dienst, zo'n stevige kracht kon men best gebruiken!

„Was 't afschuwelijk zwaar werk?“, vragen wij. Er komen twee glimlichtjes in Opa's ogen en spottend schudt hij z'n verweerde hoofd met de witte snorren.

„Wat noem je zwaar? Gemiddeld wogen de zakken 75 tot 80 kilogram, maar het moeilijke was, dat je ze niet op je schouders kon torsen. Alles moest op het hoofd, want anders kon je niet door de veel te smalle valluiken. Vandaar da'k zo'n stiersterke nek heb, vandaag de dag nòg!

Wil je wel geloven, in m'n jonge jaren was 'k zó fit en overmoedig, dat ik zo'n loodzware baal met m'n tanden van de grond trok!”

En dan vertelt Opa Hersbach wat meer over die zakkendragerij. Het Gilde telde in zijn tijd ongeveer 70 vaste leden, die geleid werden door vier „hoofdliden”, democratisch gekozen. Bovendien waren er altijd vier beschermheren, meestal „grote patroons”.

Wanneer huisschilders en molenaars en andere ambachtslieden in de slappe tijd zaten, kwamen ze ook naar het Gilde en deden dienst als „nood-drager”, waarbij ze dan 10 procent van hun loon in de Gildekas moesten storten.

Bijnamen

Natuurlijk kregen ze ook direct een bijnaam. Want zakkendragers waren even sterk in het verziinnen daarvan als in 't torsen van zware lasten.

„En zo had je „Rode Kiriki”, „Sneeuwitje”, „Broer Hein”, „Paaslam” en vele anderen,” zegt onze gastheer.

Voor de laatste was een echte grappenmaker. Hij plaagde de tamboer-majoor van de Schiedamse Schutterij door honderd meter voor hem uit te lopen en hem te imiteren met een bezemsteel, hij kroop dikwijls onder een café-biljart en maakte dan de geluiden van een timmermannenschaaf en hij kon zó goed duiven en doffers nadoen, dat hij nòg een bijnaam kreeg: De Koeke-roe. En op zekere dag verkleedde hij zich als Joseph van Egypte en reed op een ezel dwars door Schiedam, bijgestaan door Rode Kiriki, tot groot vermaak van jong en oud. Humor genoeg bij die zakkendragers van 1900.

Toen De Koeke-roe z'n tanden kwijtraakte, noemde men hem prompt Het Muizenbekkie.

„'t Was een goed vak”, zegt Hersbach nu. „En 't was vooral een vrij beroep. Soms verdiende je in een paar dagen waar een brandersknecht een hele week voor moest sappelen. Elk jaar op 15 October kreeg elk

Gilde-lid f. 15.— aardappelgeld en er schoot ook wel een extraatje op over bij de grote feestdagen en Nieuwejaar.

Ik was zelf 10 jaar achtereen hoofdman. Eigenlijk mocht je maar twee jaar zitting hebben, maar 'k werd steeds herkozen. En samen met Jac. v. d. Kraan, de vader van de latere wethouder van Gemeentewerken, heb ik ook heel wat administratief werk verzet en heel wat uurtjes toezicht gehouden op het dobbelen, „smakken” zoals het werd genoemd, omdat de benen werpstenen met zoveel lawaai door de trechter rolden.”

Dat „smakken” geschiedde dagelijks van half zeven 's ochtends tot 7 uur in de avond. Er is destijds een artikel aan gewijd in de „Schiedamse Gemeenschap”, (4e jaargang no. 10, blz. 215).

„Er was in die dagen”, zo vertelt Opa Hersbach, „een politie-commissaris, die grote bewondering had voor ons. Hij was zelf erg klein gebouwd, hij droeg een grote snor en een hoge hoed en hij stond vaak bij ons te kijken. 't Gebeurde ook wel, dat hij de sterkste zakkendragers recruteerde voor het corps, want stevige dienders waren hard nodig om weerspannige beschonkenen

op te brengen. Of men lezen en schrijven kon deed er minder toe...”

Overigens werd er bij de Gildeleden niet veel dronkenschap aangetroffen. Het werk was zwaar en eiste alle energie en als Gilde-lid moest men van onbesproken gedrag zijn. Bovendien hadden vele leden dit vak gekozen om toch maar enigszins aan de sfeer van de talloze brande- en stokerijen te ontkomen.

En verreweg de meesten hebben dan ook in goede gezondheid hoge leeftijden bereikt.

Opa Hersbach zelf is nu 69 jaar. Men geeft hem ouder. Hij heeft jaren gesukkeld met z'n benen en onlangs heeft hij zo'n acute diabetes-aanval gehad, dat hij naar het ziekenhuis moest en tijdelijk blind werd.

Hij is nu weer thuis, aan de herstellende hand en geestelijk zo vitaal als men maar wensen kan. Hij is niet naar zee gegaan en hij is niet „verdrongen”. Hij heeft hard gewerkt en negen kinderen grootgebracht.

Nu is het rustig om hem heen geworden en in die rust komen de herinneringen aan vroeger jaren, toen Schiedam nog Zwart-Schiedam heette en er naast veel droevigs toch ook genoeg plezierigs gebeurde om er nu nog smakelijk over te vertellen.

W. O. Duys

Zojuist verschenen:

HET EERSTE DEEL VAN DE REEKS

„SCHIEDAMSE MINIATUREN”

„STEDELIJKE ARCHIEFZORG EN STADSGESCHIEDSCHRIJVING”

een boeiend relaas van de wederwaardigheden van het Schiedamse archief door A. van der Poest Clement, rijksarchivaris (oud-gemeentearchivaris van Schiedam)

PRIJS
PER DEEL

f 1,50

In het eerstvolgende boekje (voorjaar 1955) wordt behandeld „Het graf van St. Liduina”. Vragen en antwoorden rond het graf van de Schiedamse heilige in de Grote of St. Janskerk

Uitgave:

**De Schiedamse Gemeenschap
Plantage, tel. 68043, Schiedam**

S.G. - AGENDA-BUREAU - VERENIGINGSKARTOTHEEK

Van 19 October af is het Agenda-Bureau van de Schiedamse Gemeenschap in werking. Een wens van velen is ermee in vervulling gegaan. Te lang ontbeerde Schiedam een dergelijk apparaat, dat in staat was tijdig nauwkeurig aan te geven hoe de talrijke bijeenkomsten, die in de loop van een jaar in Schiedam georganiseerd worden, het meeste effect kunnen sorteren. D.w.z. dat alleen een dergelijk Agenda-Bureau in staat is te voorkomen, dat ongewild bijeenkomsten van eenzelfde karakter op hetzelfde moment plaatsvinden. De ervaring heeft geleerd, dat meerdere organisaties hiermee heel duur leergeld hebben moeten betalen.

Natuurlijk heeft niemand bij de S.G. de illusie gehad, dat met de inwerkingtreding van het Agenda-Bureau de opgaven onmiddellijk zouden beginnen te stromen. Daarvoor is tijd nodig.

Toch mag men over de resultaten niet

ontevreden zijn. De plaatselijke dagbladen nemen voor een groot deel de wekelijkse evenementen-lijst over, zodat men in brede kring vertrouwd raakt met de aanwezigheid van het Bureau.

Als uitvloeisel van deze organisatie is meteen ingesteld een Verenigingskartotheek waarin de gegevens van alle Schiedamse verenigingen zullen worden ondergebracht. Toen de circulaires voor het Agenda-Bureau werden uitgezonden, bleek dat het aantal verenigingen in Schiedam het lieve aantal van bijna 500 beliep!!

Nog dagelijks worden ingevulde formulieren teruggezonden, maar het is een moeizame taak om iedere organisatie te overtuigen van het grote nut van een dergelijke kartotheek, die voor het eerst een totaal-overzicht zal kunnen geven van de activiteiten, die in georganiseerd verband in onze stad ten beste worden gegeven.